

О. О. Кравченко

здобувач

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
кафедра правознавства
вул. Ватутіна, 1, Луганськ, 91034, Україна

ПРИНЦИПИ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В МИТНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

У статті встановлено, що дисциплінарне провадження в митній службі України базується на таких принципах, як: законність; презумпція невинуватості; право на захист; рівність громадян перед законом; об'єктивність, гласність; оперативність. Розкрито зміст вказаних принципів.

Ключові слова: законність; презумпція невинуватості; право на захист; рівність громадян перед законом; з'ясування об'єктивної істини у справі, гласність; оперативність.

Право нерозривно пов'язане з суспільним життям людини. Остання є носієм і основним споживачем його норм, а її інтереси і потреби — джерелом правил суспільної поведінки. Право забезпечує загальний порядок, що проявляється у поведінці людей у суспільстві. Держава надала людині широкі права і свободи, до використання яких необхідно підходити відповідально. Можливості людини в сучасному умовах значно зросли. Однак, у співвідношенні між правами й обов'язками провідне місце посідають обов'язки, оскільки від рівня їх виконання залежить рівень прав. Це пояснюється тим, що права однієї особи залежать від виконання обов'язків іншою особою. Основний соціальний обов'язок людини — це необхідність певної її поведінки, об'єктивно зумовленої конкретно-історичними потребами існування інших людей і всього людства в цілому. Не випадково за ст. 23 Конституції України [1] кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Як відомо, абстрактні юридичні норми в площину індивідуалізованих зв'язків, тобто в площину суб'єктивних юридичних прав і обов'язків суб'єктів, дозволяють перевести правовідносини. Ставши правовими, суспільні відносини набувають низку властивостей. По-перше, конкретизуються суб'єкти, оскільки правовідношення виникає між визначеними особами. По-друге, визначається не тільки склад суб'єктів, але і їх взаємна поведінка, суб'єктивні права та юридичні обов'язки. По-третє, виникнувши на основі права, суспільні відносини здобувають правове забарвлення, яке виражається в тому, що тепер уже воно забезпечується можливістю застосування державного примуса. Саме одному з аспектів державного при-

муса, особливому видові суспільних відносин — юридичній відповідальності, присвячена ця наукова стаття.

Термін «відповідальність» вживається в різних змістах, найбільш часто як обов'язок чи покарання. В першому випадку мова йде про активний аспект відповідальності. Саме тут відповідальність виступає як усвідомлення особою свого місця в суспільстві, особистої участі у справах держави. Відповідальність в цьому сенсі є своєрідним моральним регулятором поведінки людей.

В другому значенні суть відповідальності розглядається як, з однієї сторони, несення особою несприятливих наслідків своєї поведінки, а з другої — завдання особі позбавлень, адекватна негативна реакція суспільства на її вчинок.

Юридична відповідальність нерозривно пов'язана з державою. Це накладає серйозний відбиток на її зміст. Для того, хто її несе, вона полягає в тому, що держава вимагає від даної особи відповіді за скоєний нею проступок, а головне — ця особа повинна нести позбавлення, передбачені юридичними санкціями.

До ознак юридичної відповідальності належать такі: а) спирається на державний примус у формі каральних і правовідновлюючих способів; б) виражається в обов'язку особи зазнавати певних втрат — позбавлення благ особистого, організаційного і майнового характеру за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення; в) настає лише за вчинені або вчинювані правопорушення у разі встановлення їх складу; г) здійснюється компетентним органом у суворих межах; д) здійснюється в ході правозастосовної діяльності за дотримання певного процедурно-процесуального порядку і форм, встановлених законом.

Отже, одна з головних ознак юридичної відповідальності полягає в тому, що її застосування в сучасних умовах передбачає наявність чітко визначеного й обов'язкового до виконання порядку, регламентованого законодавством. Діяльність по реалізації дисциплінарної відповідальності включає атрибути процесуальної форми, які характеризують її саме як процесуальну: (а) часову послідовність дій, учинених суб'єктами дисциплінарних прав і притягнутих до відповідальності осіб; (б) певну предметну спеціалізацію дисциплінарного провадження, що залежить від роду й характеру діяльності притягнутих до відповідальності осіб.

Процесуальне провадження — це комплекс, система процесуальних дій, які утворюють сукупність процесуальних правовідносин, що виконують свого роду технологічну функцію в механізмі правового регулювання. Процесуальні відносини, виникаючи й розвиваючись у дисциплінарному провадженні, відіграють службову роль щодо матеріальних дисциплінарних відносин. Процесуальні відносини складаються заради найбільш оптимального досягнення суб'єктом матеріальних правовідносин закладеного в конкретному правовідношенні інтересу [2, с. 91–102].

Сукупність правовідносин, що виникають при вирішенні питання стосовно дисциплінарної відповідальності за допущене порушення службо-

вої дисципліни, охоплюється в кожному окремому випадку поняттям «дисциплінарне провадження». Процес є формою життя закону. Щоб стати регулятором суспільних відносин, будь-яка матеріально-правова норма повинна бути підключена до такого регулювання відповідним процедурно-процесуальним приписом. Однак, дисциплінарне провадження слід розглядати не тільки як певну діяльність, але і як систему юридичних норм, що їх регламентують. Це норми, які регулюють порушення й розгляд справи про дисциплінарне правопорушення, винесення за результатами його розгляду правозастосовного акта, його перегляд і виконання [3, с. 87].

Нормативна конструкція дисциплінарної відповідальності включає комплекс норм матеріального й процесуального права, що встановлюють санкції та інші примусові заходи, які підлягають застосуванню у випадку вчинення дисциплінарного проступку, порядок і послідовність реалізації цих заходів, а також норм, що визначають права й обов'язки особи, яка притягається до дисциплінарної відповідальності. У силу такого значення всяке застосування норм права державними органами і їх посадовими особами вимагає впорядкованості. Це й зумовлює наявність процесуальних норм, об'єктом регулювання яких служать процедурні відносини, що складаються у сфері діяльності по застосуванню норм про дисциплінарну відповідальність, тобто в рамках особливого різновиду юридичної процесуальної форми — дисциплінарного провадження [4, с. 95–97].

Таким чином, дисциплінарне провадження в митній служби — це урегульована процесуальними нормами діяльність уповноважених на те осіб з вирішення індивідуальних справ, пов'язаних із порушенням норм службової дисципліни посадових осіб митної служби, з метою застосування й виконання заходів дисциплінарної відповідальності.

Завданням дисциплінарного провадження в митній службі є своєчасне, всебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності до закону, забезпечення виконання винесеного рішення, а також виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню дисциплінарних проступків, запобігання їм, виховання посадових осіб митної служби у дусі додержання встановлених вимог.

Дисциплінарне провадження в митній службі України базується на певних принципах, найважливішими з яких є: законність; презумпція невинуватості; право на захист; рівність громадян перед законом; об'єктивність; гласність; оперативність.

Принцип законності означає неухильне виконання вимог закону всіма учасниками дисциплінарного провадження. Ніхто не може бути підданий дисциплінарному стягненню інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом. Так, Дисциплінарний статут митної служби України [5] у ст. 22 визначає перелік діянь, які є порушеннями службової дисципліни. До них, зокрема, належать:

1) порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів України з питань митної справи, державної служби, а також наказів та розпоряджень безпосередніх та/або прямих керівників;

2) порушення порядку здійснення митного контролю та митного оформлення предметів, що переміщуються через митний кордон України;

3) утрата службового посвідчення, документів, що є підставою для пропуску предметів через митний кордон України, а також митного забезпечення, бланків суворої звітності, зброї, спеціальних засобів, затриманих або прийнятих митницею на зберігання предметів;

4) затримання, вилучення та прийняття на зберігання предметів, валюти України та іноземної валюти без оформлення і реєстрації в установленому законодавством порядку відповідних документів;

5) брутальне або зневажливе ставлення до громадян, приниження їх честі та гідності під час виконання службових обов'язків, проведення несанкціонованого особистого огляду громадян;

6) перешкоджання законній діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема під час здійснення ними зовнішньоекономічних операцій;

7) сприяння проникненню, умисне або внаслідок недбалого ставлення до виконання своїх обов'язків невжиття необхідних заходів для недопущення несанкціонованого проникнення сторонніх осіб до зони митного контролю;

8) приховання посадовою особою митної служби фактів її судимості або подання підроблених документів, необхідних для працевлаштування в митних органах;

9) недодержання обмежень щодо роботи за сумісництвом або зайняття підприємницькою діяльністю та інших обмежень, передбачених законодавством;

10) неподання або подання неправдивих відомостей у декларації про доходи;

11) інші діяння, визначені як порушення службової дисципліни законами та іншими нормативно-правовими актами України.

Діяння, визначені Статутом як порушення службової дисципліни, є дисциплінарними правопорушеннями.

Дисциплінарне провадження здійснюється на основі суворого додержання законності. Застосування уповноваженими на те органами і посадовими особами дисциплінарних стягнень провадиться в межах їх компетенції, у точній відповідності до закону. Зокрема, керівник спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи користується правом застосування будь-яких дисциплінарних стягнень до всіх посадових осіб митної служби, крім пониження у спеціальному званні державного радника митної служби 1, 2 і 3 рангів, що присвоюються Президентом України. Керівник митного органу має право застосувати такі види дисциплінарних стягнень: зауваження; догану; попередження про неповну службову відповідність; звільнення з митного органу. Дисциплінарні стягнення застосовуються керівниками відповідних митних органів, яким надано право приймати на роботу та звільняти з роботи посадових осіб митної служби. Керівники митних органів усіх рівнів, які перевищили надані їм дисциплінарні права чи застосували вид дисциплінарного стяг-

нення, не передбачений Статутом, несуть дисциплінарну відповідальність, а накладене дисциплінарне стягнення скасовується керівником, який його застосував, або керівником вищого рівня.

Додержання вимог закону при застосуванні заходів дисциплінарного впливу забезпечується систематичним контролем із боку вищестоящих органів і посадових осіб, прокурорським наглядом, правом оскарження, іншими встановленими законом способами.

Презумпція невинуватості означає, що особа, яка притягається до дисциплінарної відповідальності, вважається невинною доти, доки її вину не буде доведено у встановленому законом порядку. З цього принципу також випливає, що тягар доведення вини покладається на особу, що притягає до відповідальності. Притягнений до відповідальності не зобов'язаний доводити свою невинність, хоча і має на це право. З презумпції невинності випливає і таке важливе твердження: усякий сумнів тлумачиться на користь особи, яка притягається до відповідальності.

Право на захист реалізується наданням особі, яка притягається до дисциплінарної відповідальності, необхідних правових можливостей для доведення своєї невинності або приведення обставин, що пом'якшують її вину. Вона користується широкими правами на всіх стадіях провадження. Особа, яка притягається до відповідальності, має право: знайомитися з матеріалами дисциплінарної справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права; користуватися рідною мовою і послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржити прийняті рішення по справі. Так, у разі якщо посадова особа митної служби не згодна з рішенням про застосування до неї дисциплінарного стягнення, вона має право оскаржити його в письмовій формі до керівника вищого рівня протягом одного місяця від дня ознайомлення з відповідним наказом та/або до суду в установленій законом строк. При цьому, забороняється надсилати скарги посадових осіб митної служби про незгоду з рішенням про застосування дисциплінарного стягнення на розгляд тих осіб, рішення яких оскаржується.

Принцип рівності перед законом означає, що розгляд справи про дисциплінарний проступок здійснюється на засадах рівності перед законом і органом (посадовою особою), що розглядає справу, всіх громадян незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, мови, місця проживання та інших обставин.

Об'єктивність — найважливіше завдання і принцип дисциплінарного провадження. Відповідний принцип виражається в тому, що посадові особи, які розглядають справи, зобов'язані досліджувати всі обставини та їх взаємозв'язки в тому вигляді, в якому вони існували в дійсності, і на цій основі виключити однобічний, упереджений підхід до вирішення справи. Пряме нормативне закріплення вказаний принцип одержує в приписах, що зобов'язують відповідного керівника розібратися у вчиненому проступку та застосувати стягнення не інакше як після належної перевірки.

ки. Обов'язок розібратися у вчиненому дисциплінарному правопорушенні узгоджується з обов'язком вимагати пояснення від особи, яку притягують до відповідальності, а також з обов'язком проведення службового розслідування. Порядок проведення службового розслідування визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. Застосуванню дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення передують обов'язкове службове розслідування.

Принцип гласності означає, що провадження здійснюється відкрито, громадяни можуть бути присутніми при розгляді справ. На всіх стадіях провадження можуть брати участь представники громадськості. Дисциплінарне стягнення оголошується в наказі, з яким посадова особа митної служби ознайомлюється під розписку. У разі відмови посадової особи митної служби від ознайомлення з наказом під розписку складається відповідний акт.

Оперативність дисциплінарного провадження виявляється, насамперед, у встановленні стислих строків, що визначають проходження справ про дисциплінарний проступок. Так, за ст. 37 Дисциплінарного статуту митної служби України дисциплінарні стягнення застосовуються керівниками митних органів безпосередньо після виявлення дисциплінарних правопорушень, але не пізніше одного місяця від дня виявлення і шести місяців від дня їх вчинення. І тільки у разі проведення в межах шести місяців з дня вчинення правопорушення службового розслідування щодо посадової особи митної служби, яка вчинила дисциплінарне правопорушення, днем його виявлення вважається день підписання акта службового розслідування.

Література

1. Конституція України: Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Теория юридического процесса / Под общ. ред. В. М. Горшенева. — Х.: Вища шк., 1985. — 192 с.
3. Никифоров О. В. Дисциплинарная ответственность сотрудников органов внутренних дел: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. — Омск, 1998. — 202 с.
4. Бородін І. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарне провадження // Право України. — 2006. — № 12. — С. 93–97.
5. Про Дисциплінарний статут митної служби України: Закон України від 06.09.2005 р., № 2805-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 42. — Ст. 467.

О. А. Кравченко

Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля,
кафедра правоведения
ул. Ватутина, 1, Луганск, 91034, Украина

**ПРИНЦИПЫ ДИСЦИПЛИНАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА
В ТАМОЖЕННОЙ СЛУЖБЕ УКРАИНЫ**

Резюме

В статье установлено, что дисциплинарное производство в таможенной службе Украины базируется на таких принципах, как: законность; презумпция невиновности; право на защиту; равенство граждан перед законом; выяснение объективной истины по делу; гласность; оперативность. Раскрыто содержание указанных принципов.

Ключевые слова: законность; презумпция невиновности; право на защиту; равенство граждан перед законом; объективность; гласность; оперативность.

O. O. Kravchenko

East Ukraine Volodymyr Dahl National University,
The Department of Jurisprudence
Vatutina str., 1, Lugansk, 91034, Ukraine

**PRINCIPLES OF DISCIPLINARY PRODUCTION ARE IN CUSTOM
SERVICE OF UKRAINE**

Summary

It is set in the article, that a disciplinary production in custom service of Ukraine is based on such principles, as: legality; presumption of innocence; right of defence; equality of citizens before a law; finding out of objective truth in business; publicity; operation ability. Maintenance of the indicated principles is exposed.

Key words: legality; presumption of innocence; right of defence; equality of citizens before a law; objectivity; publicity; operation ability.